

УДК 94:[82-94:930.253](477.7)“1917/1922”

С. О. ЗВІЛІНСЬКИЙ*

**МЕМУАРНІ ДЖЕРЕЛА РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ
З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.
В АРХІВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ**

Здійснено огляд основних фондів архівів Півдня України, де зберігаються мемуарні джерела радянської доби з історії Української революції 1917–1921 рр. Прослідковано логіку утворення фондів та специфіку фондування текстів мемуарного характеру. Подано загальні підходи до атрибутування мемуарів, що є невід’ємною передумовою їх використання в наукових дослідженнях.

Ключові слова: істпарт; партархів; архівні фонди; мемуари; радянська мемуаристика; спогади.

У результаті тривалого процесу продукування писемних наративів, що розгортався протягом радянського періоду, був утворений значний масив авторських текстів, які тим чи іншим чином торкаються періоду революційних процесів на Півдні України 1917–1921 рр. Цей корпус наративних джерел є досить чисельним, має високу тематичну строка-тість, однак перебуває на низькому рівні актуалізації дослідниками та до сьогодні не отримав необхідного рівня джерелознавчої описовості та оброблення, що, в свою чергу, обмежує його в повноцінному використанні та введенні до наукового обігу.

Поява основної маси таких текстів стала можливою в результаті цілеспрямованих програм збору спогадів учасників чи очевидців революційних процесів означеного періоду, що реалізовувалися істпартами¹ в 1920-1930-х роках та партархівами під керівництвом Інституту історії партії при ЦК КП України в 1940–1980-х роках.

На проблематику використання та систематизації мемуарних джерел з історії революційних перетворень 1917–1921 рр. почали звертати увагу ще радянські дослідники. В працях В. С. Голубцова² та Г. В. Стрельського³ звучать перші заклики до необхідності упорядкування вже накопиченого масиву джерел цього виду.

Г. В. Стрельський наголошує, що лише незначна кількість спогадів доступна нам в опублікованому виді. Основний їх масив зберігається в архівах, музеях, рукописних фондах бібліотек та інститутів тощо. Зазираючи в майбутнє, він зазначає, що такі тексти є невикористаним резервом історичної науки, важливим потенційним джерелом⁴. До нега-

* Звілінський *Сергій Олександрович* – аспірант історичного факультету Запорізького національного університету.

тивних характеристик цього корпусу джерел учений відносить відсутність довідникового апарату, який давав би хоча б мінімальне уявлення про об'єм неопублікованих мемуарів, а також інформацію про місця зберігання їх основних одиниць. Створення такого роду довідників є потенційно необхідним та актуальним завданням⁵.

На сучасному етапі актуалізують цей вид джерел такі дослідники, як Ю. В. Котляр⁶, О. В. Отземко і А. Б. Грідіна⁷, які залучають їх до своїх досліджень, тематично присвячених періоду Української революції 1917–1921 рр. Корпус мемуарних джерел з історії Української революції, авторами якого є представники різних військово-політичних сил, ґрунтовно аналізує Р. Я. Пиріг. Він окремим блоком розглядає мемуаристику радянського дискурсу, однак зупиняється на доробку відомих представників більшовицького табору, що в більшості своїй були опубліковані⁸.

У цій розвідці спробуємо дати загальний огляд основних фондів мемуарних джерел радянської доби з тематики Української революції 1917–1921 рр. на Півдні України, що не підлягали публікації та залишаються маловідомими для сучасного дослідника.

Перш за все, варто відмітити, що такий вид документів як спогади, у фондах державних архівів областей (далі – держархіви областей) згрупований за досить чіткою відповідністю їхнього змісту до адміністративно-територіального поділу України. Цей факт пояснюється реалізацією програм із систематизації зібраних державними та партійними архівами спогадів, що впроваджувалися Інститутом історії партії в 1950-х роках. У 1957 р. директивами рекомендувалося провести систематизацію та опис спогадів, що зберігаються в архівах та взяти їх на облік як самостійні колекції⁹. Саме в цей час з'являються окремі фонди (колекції), мова про які піде пізніше.

У сучасних держархівах областей логіка розподілення та концентрації виявлених писемних наративів є приблизно однаковою. Основна їх кількість зберігається у фондах колишніх партійних архівів, що склалися в результаті діяльності істпартів на кінець 1930-х років. Як правило, окремим блоком у них згруповані джерельні матеріали, зібрані та зафондовані цією структурою. Серед них значне місце посідають саме писемні наративи, більшість з яких тематично присвячені подіям періоду Жовтневого перевороту та Громадянської війни. Найпотужніші такі зібрання концентруються у фондах патрархівів колишніх губернських центрів, при яких діяли регіональні відділення істпартів. Найпродуктивніші такі осередки на Півдні України існували в Катеринославі (Дніпропетровську), Одесі, менш плідні – в Херсоні, Миколаєві, Запоріжжі.

Так, у колишньому Дніпропетровському партархіві відклався досить повний та репрезентативний фонд губернського (пізніше окружного) істпарту (ф. П-24). Тут зберігаються більше 200 текстів спогадів,

написаних в основному в 1920–1930-х роках учасниками чи очевидцями революційних подій на Катеринославщині, досить широкого хронологічного діапазону (кінець XIX ст.–1920 рр.). До рефлексій з історії Української революції відноситься близько 40 текстів¹⁰. Як значне промислове місто з потужними традиціями робітничих рухів, Катеринослав претендував на звання одного з ключових центрів більшовицької революційної боротьби на Півдні України. До того ж, стратегічне значення міста та губернії загалом робило його насиченим на події військово-політичного характеру. Ці фактори породжували високий ступінь рефлексій над процесами, що відбувалися на території губернії. Авторами спогадів, що зберігаються у цьому фонді, є представники широкого кола суспільних верств, класів, прошарків, яких об'єднувала приналежність до більшовицького табору. Автори мали різний ступінь задіяності в революційних подіях. Це і командири загонів, і рядові бійці, і працівники партійних організацій, і учасники більшовицьких партизанських формувань.

Особливу цікавість становлять короткі спогади пересічних учасників чи очевидців виокремленої нами проблематики, що в меншій мірі піддані впливам радянської ідеології та офіційного історіографічного дискурсу¹¹. Окрім того, у цьому фонді є різноманітні документи, що дають інформацію про самого автора спогадів. До них можна віднести анкети, листи, автобіографічні матеріали, що утворилися в результаті взаємодії істпарту з авторами цих текстів¹².

Істпартівський фонд Держархіву Запорізької області “Істпарт – колекція партійного архіву Запорізького обкому КП України” (ф. П-337) зрісся з документами, зібраними як самим істпартом у 1920–1930-ті роки, так і документами, накопиченими партійним архівом у 1940–1980-ті роки. Джерела саме мемуарного характеру не винесені в окремий опис чи розділ, а йдуть разом із поточним документообігом згаданих структур. Характерною особливістю мемуарних текстів, зафондованих у 1920–1930-ті роки, є наявність супровідних документів, до яких у першу чергу відноситься листування з автором. Це в значній мірі розширює уявлення про умови та мотивації написання спогадів, дає інформацію про автора та його подальшу долю. Полегшує пошукову діяльність відображення в назвах значної частини справ населених пунктів чи територій, що їх охоплює у своїх рефлексіях мемуарист¹³. Однак, відсутність хронологічності у фондуванні створює певні труднощі в прив'язці текстів до часу їх утворення, що часто навіть не вказувалося в самих спогадах.

У Держархіві Миколаївської області ситуація схожа. Окремими фондами тут зберігаються мемуарні документи, що збиралися істпартами в контексті популяризації джерел цього жанру. Це ф. П-1817, опис № 2 якого містить масив текстів, написаних активними учасниками ре-

волюційних процесів на Миколаївщині, певний відсоток їх стосується подій, пов'язаних із діяльністю махновської армії. Деякі автори тематично торкаються періоду взяття м. Миколаєва махновсько-григорівськими загонами, спільних дій Червоної армії з махновською із взяття Перекопу.

Схильність Миколаївського істпарту до надмірної систематизації вилився в неорганічний збір та класифікацію мемуарних джерел за роками. Так, ветеранам пропонувалося написати свої спогади за конкретно визначений рік революції, що прив'язувало сюжетність подій не до їх логічного завершення, а до завершення календарного року¹⁴. Така необхідність пояснювалася, вочевидь, зручністю для подальшої пошукової діяльності дослідників. Тож і більшість таких матеріалів згрупована саме за окремо взятим роком, а не за тематичним принципом.

У Держархіві Херсонської області істпартівських документів майже не збереглося, однак дещо заповнює цю прогалину фонд Партизанської комісії (Р-1925). Херсонська окружна комісія з виявлення колишніх червоногвардійців та червоних партизанів була організована відповідно до постанови ВУЦВК від 29 грудня 1928 р. при окружному військкоматі, районні – відповідно при райвиконкомах. Комісія була ліквідована в 1930 р. з ліквідацією округу, а її функції перебрала на себе міська, що діяла з 1930 р. при Херсонській міській раді. Головними функціями комісії була перевірка та поновлення в правах колишніх червоноармійців та червоних партизан, їх облік, політико-виховна та культурно-освітня робота серед них. Окрім всього, комісії активно співпрацювали з істпартами, надаючи інформацію про виявлених осіб його працівникам, а також залучаючи ветеранів до написання спогадів. Комісії були ліквідовані в 1935 р. В їх фондах залишилися документи зі встановлення участі осіб у революційних подіях, листування з ними та більше 600 особових справ ветеранів – червоногвардійців та червоних партизан. В особових справах обов'язково присутні розлогі автобіографії, а подекуди – і повноцінні спогади з акцентом на участь у подіях Громадянської війни¹⁵.

Комісії з виявлення колишніх червоноармійців та червоних партизан з типовою структурою та підпорядкуванням функціонували і в інших містах, тому їх матеріали слугують вагомим доповненням до власне мемуарних зібрань. Із матеріалів партизанських комісій можна почерпнути інформацію про окремо взятого мемуариста, простежити його біографію та ступінь задіяності в подіях Громадянської війни.

Одну з найбільших колекцій спогадів, зібраних істпартом, має Держархів Одеської області. Це близько 800 окремо зафонованих текстів у фонді “Одеський обласний істпарт – філіал Інституту історії партії та Жовтневої революції на Україні при ЦК КП(б)У” (ф. Р-2). Власне самі спогади згруповані в хронологічному порядку та діляться на декіль-

ка тематичних періодів. Це – тексти, присвячені революційним рухам кінця XIX ст. та революції 1905 р. Основна їх маса (близько 500) торкається подій від 1917 р. і кінця Громадянської війни¹⁶. Деяка частина зі згаданого масиву – стенограми спогадів на засіданнях колишніх червоноармійців, комсомольців, червоних партизан, підпільників тощо¹⁷.

Традиційно, при істпартівських фондах згруповані документи, що їх ми відносимо до допоміжного корпусу власне мемуарних джерел. В одеському фонді істпарту їх особливо багато. Це протоколи засідань товариств сприяння діяльності істпартам в інших містах, зокрема Катеринославі (спр. 50), товариства учасників партизанського руху (спр. 359-368), біографічні свідчення про активних учасників революції та Громадянської війни (спр. 146, 146а), анкети утверджених червоноармійців (спр. 258-282), анкети учасників більшовицького підпілля (спр. 326-351). Ці документи є невід'ємним джерелом для з'ясування специфіки утворення корпусу мемуарних текстів, відслідковування особливостей діяльності істпарту в певному напрямку та з'ясування біографічних даних авторів і умов написання ними спогадів.

Подібно до Миколаївського істпарту, одеський відділ також віддавав перевагу групуванню зібраних спогадів по роках, що не відбивало подієвих періодів перебігу революційних процесів у регіоні. Щодо особливостей тематичного навантаження текстів, то характерним для міста є етап франко-німецької окупації, що яскраво відобразився в нарративах учасників революційних подій. Основна увага авторів спогадів зосереджувалася на підпільній роботі в місті, пропаганді серед французьких військ. Як значний культурний та економічний центр, Одеса акумулювала в собі вихідців із різних міст південної України і не тільки. Тому ще однією особливістю істпартівського фонду є наявність текстів, що висвітлюють події в інших регіонах, так як їх учасники на момент написання спогадів проживали в Одесі. Зокрема, зустрічається багато спогадів про революційні події на Миколаївщині, Херсонщині тощо. Також вирізняє одеський фонд істпарту велика кількість застенографованих колективних спогадів учасників Громадянської війни. Цікавою є стенограма вечора спогадів до 10-ї річниці визволення Одеси від денікінських військ, на якій було присутнє широке коло учасників згаданих подій¹⁸.

У решті великих міст (як правило, сучасних великих промислових центрах) діяли невеликі осередки чи представники істпартів, які зібрані ними документи відправляли у вже згадані губернські відділення для подальшого оброблення та публікації. Лише незначна їх частина залишилася за місцем збору.

Окреме місце варто відвести Держархіву Донецької області. Як потужний промисловий, а отже й революційний регіон, округ (пізніше – область) користувався особливим статусом серед когорти революцій-

них осередків. З ключовими містами області пов'язані імена багатьох видних більшовицьких діячів. Варто згадати хоча б Ф. А. Сергєєва (Артема), постать якого стала до певної міри культовою як в радянській пропаганді, так і в історіографії. У такому, показово значимому для ідеологічної машини регіоні, істпарти були також досить потужними та продуктивними. Зокрема, варто відмітити м. Артемівськ (Бахмут), де показником достатнього рівня професійності працівників місцевого відділення істпарту було право на самостійне видавання літератури та збірників.

Так, у фондах колишнього Донецького обласного партійного архіву відклалися спогади місцевих робітників, партійних діячів, підпільників, що були написані як в 1920–1930-х роках за умов активного стимулювання істпартом, так і в 1940–1980-х роках. Ці джерела зберігаються у двох фондах¹⁹.

Однак, у документах фондів партархівів окремих обласних центрів трапляються тексти, що хоч і були написані на замовлення істпарту, але зафондовані разом із матеріалами інших парторганізацій, при яких працювали їх автори. Так, наприклад, спогади жінок – учасниць громадянської війни на теренах Олександрівського повіту зберігаються у фонді жінвідділу, при якому більшість із цих авторів була задіяна в 1920–1930-х роках²⁰.

Серед матеріалів істпартівських фондів обласних партархівів зберігаються документи істмолів²¹, істпрофів²², Товариства старих більшовиків та значної кількості земляцтв і різного роду організацій сприяння роботі істпартів. Серед таких документів цінними є стенограми вечорів збирання спогадів, листування з авторами, їх автобіографії та особові документи, що дозволяють встановити особу мемуариста, його походження та ступінь задіяності в описуваних подіях, загалом атрибуувати тексти.

Варто відзначити, що всі матеріали мемуарного характеру, які зберігаються в істпартівських фондах, мають низьку ступінь наукового оброблення як одиниці зберігання. Назви цих справи, як правило, відображають прізвище мемуариста та хронологічний відрізок, описанню якого присвячені спогади. У кращому випадку присутня типова назва загального характеру на зразок “Мои воспоминания об участии в революционных событиях” тощо. Названі недоліки значно ускладнюють архівну евристику для дослідників, адже подібні вихідні дані не дають інформацію про конкретну тематичну спрямованість текстів.

Інші великі блоки писемних наративів були згруповані в спеціальних фондах при державних обласних та партійних архівах вже після Другої світової війни. Здебільшого, це – різноманітні за своєю структурою колекції спогадів, які формувалися протягом тривалого часу, та тематично присвячені різноманітним подіям регіонального характеру.

Однак, основний їх масив тим чи іншим чином стосується періоду Української революції 1917–1921 рр.

Найцікавіші та найкількісніші такі колекції зберігаються у держархівних Запорізької, Дніпропетровської, Одеської, Миколаївської областей.

Як правило, тексти, зібрані в таких фондах, не є надто розлогими та глибокими в авторських теоретизуваннях. У більшості своїй – це спогади найнижчого регіонального характеру. Революційні події в невеликих селах, певні одиничні події чи цікаві випадки з життя ставали основним лейтмотивом таких текстів.

Велика кількість зразків післявоєнного революційного мемуарописання сконцентрувалася у вже згадуваних колишніх партархівах обкомів КПУ, одним із напрямків роботи яких було саме збирання джерел цього виду. Такі тексти були досить компактно згруповані у фондах, які відображають наукову та видавничу діяльність партархівів. Окрім власне спогадів, у справах є відомості про їх авторів (представлені, як правило, автобіографіями, особистими документами, фотокартками, супровідними документами, які готував архів), відображений процес співробітництва ветеранів Громадянської війни з архівом (листування, стенограми вечорів спогадів чи різного роду святкових з'їздів).

Інститут історії партії при ЦК КПУ в 1950-х роках рекомендував систематизувати виявлені спогади в алфавітному порядку за авторством із зазначенням назви, короткого змісту та обсягу кожного такого мемуарного джерела задля подальшої зручності їх використання²³. Саме цей факт пояснює досить чітку їх згрупованість в окремих фондах. Однак деякі архіви підійшли до цієї рекомендації з меншою відповідальністю, і мемуарні джерела групувалися разом із матеріалами істпартів, партархівів. Окремих тематичних колекцій створено не було.

Найповніший комплекс таких спогадів зберігається у Держархіві Дніпропетровської області. Це фонд П-125 Партархіву Дніпропетровського обкому КП України, описи №№ 2–5 якого анотують джерела мемуарного жанру. Кожен із описів вміщує дані про понад 100 текстів, що були зібрані за період 1940–1980-х років. Найбільша їх частина присвячена подіям Жовтневого перевороту та Громадянської війни, решта – подіям 1905 р., комуністичному будівництву, Другій світовій війні. Їх особливістю є відсутність тематичного групування, в межах кожного опису вміщені спогади про різні хронологічні відрізки часу та події. У Держархіві Запорізької області – це колекції з історії міст і сіл (Р-4336), колекції спогадів та свідчень з історії населених пунктів області (Р-2630).

Документи мемуарного характеру колишнього одеського партійного архіву зберігаються в фонді П-13, опис № 3 якого включає виключно тексти спогадів. Документи в цьому описі зафондовані дещо несистемно, тому спогади, присвячені власне Громадянській війні, перемішані

зі спогадами про Другу світову війну, колективізацію, соціалістичне будівництво. Подібно до фонду одеського істпрату, в документах партійного архіву відклалися стенограми зборів секцій ветеранів Громадянської війни, що дають можливість прослідкувати завдання, які ставилися партійними функціонерами перед ветеранами для написання спогадів. Одна з таких зустрічей була приурочена 40-річчю визволення Одеси від денікінських військ²⁴. Серед документів також зберігається стенограма зборів старих більшовиків, колишніх членів одеської партійної організації, що в подальшому проживали в Москві. Такі документи пересилалися за місцем, в якому розгорталася їхня діяльність²⁵.

За аналогією спогадів, зібраних одеським істпратом, велика кількість текстів, накопичених партійним архівом, торкаються більшовицької підпільної роботи в самому м. Одеса. Про плідну роботу одеського партійного архіву свідчать справи, в яких зібрані особові картки, анкети, автобіографії та короткі спогади учасників революційних рухів в інших областях, що проживали на той час в Одесі²⁶.

У Держархіві Миколаївської області аналогічним є фонд П-4047, де тексти, зібрані партархівом у повоєнний період, згруповані за тематичним принципом. Одна з колекцій (опис № 1) присвячена подіям “Жовтневої революції та громадянської війни на Миколаївщині”.

У Держархіві Херсонської області – це фонд П-3562 “Партархів Херсонського обкому компартії України”. Опис № 6 – “Воспоминання учасників Великої Октябрської соціалістическої революції и гражданской войны на Херсонщине (1917–1920 гг.)” повністю присвячений зібраним архівом текстам спогадів ветеранів згаданих подій.

У колишньому Запорізькому партархіві такі матеріали фондували при вже створеному істпартівському фонді, включаючи їх як в додаткові описи, так і додаючи до вже існуючого першого опису. Частина опису № 1 фонду П-337 охоплює документи, які надійшли до партархіву протягом 1950–1980-х років шляхом їх передавання з місцевих партійних архівів, Запорізького міського комітету КПУ, громадських організацій, профспілок, приватних осіб тощо. За змістом – це спогади очевидців та учасників історичних подій (старих більшовиків, комсомольців, військовослужбовців, радянських та партійних функціонерів)²⁷. Більшість таких текстів має невеликий обсяг та загалом вкладається в розмір 1–10 аркушів друкованого чи рукописного тексту.

Всі спогади такого плану групувалися архівом за регіональною специфікою з логікою подальшого їх використання при висвітленні подій місцевого рівня в конкретно взятій області чи місті.

У 1950-х роках, на пропозицію Харківського партархіву, Інститутом історії партії була проведена кампанія з систематизації накопичених в обласних архівах спогадів за регіональними ознаками. Малося на увазі, що між архівами областей мав бути налагоджений обмін мемуарними джерелами, якщо сюжети, викладені в них, торкалися іншої об-

ласті. Тоді копії цих документів мали пересилатися в архів тієї області, про яку йде мова в текстах²⁸.

Цей факт значно полегшує пошукову діяльність для сучасного дослідника. Однак труднощі виникають стосовно визначення саме вузькотематичної спрямованості текстів. Як уже відзначалося, назви справ, оформлені з досить типовими заголовками: “мої спогади”, “спогади учасника революційних подій”, “спогади про революційну діяльність”, ускладнюють ідентифікацію, якого періоду чи населеного пункту стосуються ці тексти. Близько половини справ мають у своєму заголовку хронологічні межі, охоплені в спогадах, але їхні окремі сюжети можуть значно виходити за ті відрізки часу, що вказані в назві.

Підводячи підсумок, варто відзначити, що мемуарні джерела радянського періоду з історії Української революції 1917–1921 рр. із певними умовностями можна зараховувати до масових джерел, основний масив яких утворився в результаті цілеспрямованих програм збирання мемуаристики учасників революційних подій, що провадилися в життя протягом існування Радянського Союзу. Враховуючи централізацію цього процесу, логіка фондування накопичених текстів в обласних архівах є загалом однаковою.

До негативних характеристик цього корпусу джерел слід віднести низьку ступінь їх наукового оброблення, що ускладнює доступ до них та використання потенційним дослідником. Крім того, існує певне упереджене ставлення до зразків радянської мемуаристики, що торкаються ключових подій української історії, як до джерел, писаних прихильниками ворожого табору до національно-демократичних сил Української революції.

При використанні мемуарних джерел цього виду досліднику варто глибоко усвідомлювати специфіку їх утворення, що полягала в більшості своїй в пропагандистських функціях. Попри вагомий вплив суб’єктивізму на висвітлення подій, такі тексти піддані потужному ідеологічному навантаженню, що дає можливість ретранслювати через них не лише події, про які в них йде мова, а й період, в який вони були написані. Згадані фактори обов’язково варто враховувати при інтерпретації радянської мемуаристики, адже поганих джерел не буває, буває лише невміння їх правильно прочитати.

¹ Істпарт – Комісія з історії Жовтневої революції і РКП(б). Займалася збиранням, науковим обробленням і виданням матеріалів з історії Комуністичної партії і Жовтневої революції. Як самостійна установа діяв у 1920–1928 рр., а його регіональні відділення – до 1939 р.

² Голубцов В. С. Мемуары как источник по истории советского общества / В. С. Голубцов. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1970. – 114 с.

³ Стрельський Г. В. Великий Жовтень на Україні у спогадах сучасників / Г. В. Стрельський. – К.: Вища школа, 1989. – 62 с; його ж. Мемуары как источник изучения истории Великого Октября на Украине / Г. В. Стрельский. – К.: Вища школа, 1978. – 136 с.

⁴ Стрельський Г. В. Мемуари как источник изучения... – С. 42–43.

⁵ Там само. – С. 48.

⁶ Котляр Ю. В. Мемуари – джерело з історії селянського повстанського руху на Півдні України / Ю. В. Котляр // Наукові праці. Політичні науки : науково-методичний журнал. – Миколаїв : Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2001. – С. 127–129.

⁷ Отземко О. В., Грідіна А. Б. Сучасники про лютові події 1917 р. в Україні // Національна та історична пам'ять: збірник наукових праць / Гол. ред. Солдатенко В. Ф.; Заст. гол. ред.: Кривошея В. В., Веденєєв В. В.; Відп. секр. Волянчук О. Я. Український інститут національної пам'яті. – Вип. 6. – К.: “НВЦ “Пріоритети”, 2013. – С. 164–173.

⁸ Пиріг Р. Я. Мемуари сучасників як джерело з історії Української революції 1917–1921 років / Р. Я. Пиріг // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – Вип. 4. – С. 31–58.

⁹ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 39, оп. 3, спр. 927.

¹⁰ Державний архів Дніпропетровської області, ф. П-24, оп. 1, спр. 333–372; оп. 2, спр. 26–29.

¹¹ Там само, оп. 1, спр. 372.

¹² Там само, спр. 307–326.

¹³ Державний архів Запорізької області (далі – Держархів Запорізької обл.), ф. П-337, оп. 1, спр. 32–44, 48, 88, 91, 98–223, 242–353, 395–419, 637–664.

¹⁴ Державний архів Миколаївської області, ф. П-1, оп. 1, спр. 305, арк. 10.

¹⁵ Державний архів Херсонської області, ф. Р-1925, оп. 1, спр. 1–726.

¹⁶ Державний архів Одеської області (далі – Держархів Одеської обл.), ф. Р-2, оп. 1, спр. 904–1398.

¹⁷ Там само, спр. 168, 311–325, 369–383.

¹⁸ Державний архів Донецької області, ф. Р-2858, оп. 1–13; ф. П-533, оп. 1.

¹⁹ Держархів Запорізької обл., ф. П-1, оп. 1, спр. 890.

²⁰ ЦДАГО України, ф. 39, оп. 3, спр. 927.

²¹ Істмол – комісія з вивчення історії молодіжного руху при ЦК ЛКСМУ. Науково-дослідна та пропагандистська установа, що займалася збиранням, зберіганням та упорядкуванням документів і матеріалів з історії комсомолу. Як самостійна установа діяв у 1921–1929 рр., після чого, в ході реорганізації, був включений на правах секції до Інституту історії партії і Жовтневої революції при ЦК КП(б)У.

²² Істпроф – комісія з вивчення історії професійного руху, створений за рішенням 5-ої Всеросійської конференції профспілок (Москва, 2–6 листопада 1920 р.). До 1926 р. існували при Центральних комітетах 23 галузевих профспілок та при 50 місцевих радах профспілок. Істпрофи займалися пошуком, збиранням, зберіганням матеріалів про професійний рух і розробляли історію професійного руху в країні. Проіснували до 1930 р., коли їхні функції увібрав в себе Інститут історії партії і Жовтневої революції при ЦК КП(б)У.

²³ ЦДАГО України, ф. 39, оп. 3, спр. 927, арк. 7.

²⁴ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 2, спр. 176.

²⁵ Там само, спр. 85.

²⁶ Там само, спр. 362–437.

²⁷ Держархів Запорізької обл., ф. П-337, оп. 1, спр. 32–44, 48, 88, 91, 98–223, 242–353, 395–419, 637–664.

²⁸ ЦДАГО України, ф. 39, оп. 3, спр. 889, арк. 13.

There is done the survey on main collections of archives of Southern Ukraine, which hold Soviet-era memoir sources on the history of Ukrainian Revolution of 1917–1922. There is highlighted the logic of collections formation and specific of collecting of memoirs. The general approaches to attribution of memoirs, which is integral prerequisite for their use in researches.

Key words: the Istpart; the archives of party; the archival collections; the memoirs; the Soviet memoirs.